

ПСИХОДИДАКТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОНСТРУЮВАННЯ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА

Васьківська Г. О.,
*доктор педагогічних наук,
завідувач відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

В умовах модернізації освіти перед загальноосвітньою школою стоїть завдання підвищення якості освіти, ефективності використання змісту і технологій навчання. Необхідною умовою відповідності освітнього процесу сучасним вимогам є формування в учнів уміння вчитися, самостійно здобувати знання, орієнтуватися в неперервному потоці інформації. Відповідно, виникає необхідність у конструюванні нового змісту освіти для реалізації цілей навчання. Загальновідомо, що підручник є носієм змісту навчання. Отже, виникає низка запитань: яким мають бути зміст, структура, форма, функції сучасного підручника? Зміст освіти – це зафіксована у підручнику система знань. Знання є основним компонентом змісту навчання. Знання як суб'єктивне уявлення індивіда про світ, що втілюється в раціональній, чуттєвій та інтуїтивній формі, є, напевно, найвищою цінністю людства загалом і будь-якої людини зокрема. Характеристиками якості знань можуть бути: системність; безперервність; узагальненість; оперативність; гнучкість. Лавиноподібний потік інформації на сучасному етапі обумовлює значущість саме компонування знань у підручнику. На нашу думку, саме психодидактичний підхід має стати орієнтиром для конструювання шкільних підручників. Рушійним ресурсом інтелектуального зростання учнів є мотиваційно-ціннісний компонент навчання, який передбачає вміння самостійно й усвідомлено ставити цілі, вибирати засоби для їх досягнення і оцінювати результат відповідно до поставленої мети. Оскільки мотивація є найважливішим аспектом формування тієї чи іншої діяльності особистості, то в умовах шкільної освіти необхідне не стихійне становлення, а спеціальне формування готовності та здатності здобувача освіти ставити і реалізовувати цілі власної пізнавальної діяльності.

За нашими дослідженнями (120 опитаних старшокласників), 52,5 % учнів узагалі не розуміють доцільності визначення мети навчання і не звертають на це увагу; 44,2 % – сприймають навчальну мету за умови її практичної, а не теоретичної значущості. Тобто, учні звикли виконувати конкретні завдання, не замислюючись над питанням «Навіщо мені це потрібно?». Як з'ясувалося, вони не готові до самоактуалізації, а отже, і до постановки та виконання навчальних завдань. Ураховуючи важливість

мотиваційно-ціннісного компонента в навчанні, виникає необхідність у конструюванні такого змісту шкільного підручника, який спонукатиме учнів до визначення мети навчання і планування власної когнітивної діяльності. У змісті шкільного підручника необхідно створювати і виокремлювати такі навчальні ситуації, які заохочували б учнів до постановки і пошуку відповідей на запитання: «Чого саме я прагну?», «Що я хочу знати?», «Що я знаю?», «Що я не знаю?», «Чому я повинен навчитися?», «Яка моя проміжна і перспективна мета?», «Як вони співвідносяться?», «Чи все у мене вийшло, як хотілося?», «Що спричинило невдачі?». Значні можливості для формування в учнів умінь усвідомлено і самостійно ставити цілі мають проблемні ситуації [2], спонукаючи водночас до обговорення виявлених утруднень. Спочатку учні застосовують відомі їм способи дій з навчальним матеріалом, намагаючись отримати певний результат, а потім, зіткнувшись із ситуацією, коли досягнення результату неможливе або суперечить іншим чинникам, учні усвідомлюють, що головною причиною є недостатність наявних у них знань для виконання завдання. Це і спонукає до залучення різних джерел інформації. Саме відображення у підручнику змодельованих життєвих ситуацій є ефективним засобом навчання, адже ситуації і в художньому творі, і в історичній дійсності ґрунтуються на інформації, в основі якої лежать судження, що справляють враження несумісних. Головна відмінність – у способах виявлення проблеми. Так, у процесі вивчення літератури це: проблема, що лежить в основі художнього твору, яка, наприклад, у романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» відбита у його назві; суперечливість у характері, поведінці героїв твору. Під час осмислення образу Раскольника (Достоевський Ф. М. «Злочин і кара») виявляється суперечливість його поведінки: герой твору вбиває стару лихварку, як йому здається, на благо принижених і скривджених. Утім, Раскольников позбавляє життя і Лизавету, заради якої він і вчинив перший злочин; суперечливі оцінки літературного твору або його персонажу з боку різних критиків, літературознавців і т. ін. [1]. Тобто, освітній процес, організований у такий спосіб, залучає переважну більшість учнів до процесу пізнання; вони мають можливість усвідомлювати те, що вони знають і про що думають. Саме психодидактика дає можливість визначити основні підходи до конструювання змісту шкільного підручника, що спонукає до розвитку мотиваційно-ціннісного компонента і формує пізнавальну активність учнів.

Література.

1. Васьківська Г. О. *Формування системи знань про людину у старшокласників: теорія і практика* : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 512 с.
2. Осадченко І. І. *Теорія і практика ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи* : монографія. Умань : ПП Жовтий, 2011. 414 с.